

DĚJINY VÝUKY NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ JAKO PRÁVNĚHISTORICKÝ SMĚR A JEHO TVŮRCE ALBÍN BRÁF

Ilona Bažantová

Článek si klade za cíl popsat formování vědního oboru českých právních dějin – konkrétně části věnující se nejprve dějinám výuky teorie národního hospodářství a na tomto základě obecně dějinám českého národohospodářského myšlení. V článku se zaměříme nejdříve na vznik a charakteristiku výuky tzv. politických věd, ze které se vyčlenila teorie národního hospodářství jako součást povinně předepsané výuky na právnických fakultách, abychom dokázali, že do středoevropských právních dějin patří od poloviny 18. století i historie oboru národního hospodářství jako nedílná součást kamerálních a politických věd, tedy výuky státoprávních disciplín. Zájem o historii výuky národního hospodářství na pražské Právnické fakultě včetně kontextu s výukou na vídeňské Právnické fakultě se objevuje u prof. Albína Bráfa v posledním desetiletí 19. století, v kontextu emancipace české právní vědy po rozdělení pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity v roce 1882 na českou a německou část. Dále se zaměříme na osobu prof. A. Bráfa a jeho metodologický přínos a poté stručně na jeho žáky a kolegy, kteří rozvíjeli v Bráfových intencích vlastní zkoumání českých dějin národního hospodářství.

1. Počátky výuky teorie národního hospodářství v systému politických věd jako součást státoprávního vzdělání

V polovině 18. století je evidentní hospodářský a společenskovední kontrast mezi vyspělou západní Evropou a ekonomicky nevykonnou a vojensky slabou středoevropskou habsburskou monarchií. Státním deklarovaným cílem monarchie byla výchova prakticky vzdělaných úředníků, kteří by pochopili smysl reformem a se znalostí věci je budou realizovat: aby Marie Terezie získala pro moderní vedení rakouské hospodářské politiky dostatek schopných sil, zřídila roku 1750 na Theresianské rytířské akademii ve Vídni stolici kameralistiky.¹ Katedru kameralistiky měl vést tehdy uznávaný právník a osvícenec *Johann Heinrich Gottlob von Justi* (1705–1771).² Záhy však roku 1753 odešel do služeb pruského krále a působil na univerzitě v Göttingenu. Přesto Justi ovlivnil svými díly rozvoj kamerálních věd v celé habsburské monarchii a byl zde uznáván za zakladatele kamerálních věd, především svým dvousvazkovým dílem „*Staatswirtschaft oder systematische Abhandlung aller ökonomischen und Cameralwissenschaft*“ z roku 1755, ve kterém uveřejnil plán výuky státních věd včetně členění státních věd, rozložení výuky a metod výuky.³ Dalším osvícencem a reformátorem vzdělávacího systému byl osobní lékař císařovny *Gerard van Swieten* (1700–1772). Swieten byl spoluvůrcem reformy právnických fakult v letech 1751–1754, která definitivně upevnila novou přirozenoprávní základnu výkladu práva; dále stál u reformem zavádějící nutnost práv-

nického vzdělání pro výkon soudních funkcí (reskripty z 20. října 1752 a 21. listopadu 1752).

Protože výuka kameralistiky na Theresianské rytířské akademii ve Vídni nenaplnovala původní představy, tak roku 1763 ustavila Marie Terezie⁴ učební stolici (katedru) věd politických a kamerálních na Právnické fakultě vídeňské univerzity. Vedením nově založené katedry byl pověřen vídeňský právník, kodifikátor a osvícenec *Joseph von Sonnenfels* (1733–1817), který se stal v tomto oboru v celém Rakousku výraznou autoritou. Jeho hlavní ekonomické dílo bylo třísvazkové „*Grundsätze der Polizey, Handlung und Finanz*“ („Zásady policie, obchodu a financí“) z roku 1765, vyšlo v osmi vydáních a bylo až do školního roku 1846–1847 oficiální předepsanou učebnicí na univerzitách i ostatních vyšších školách v celé monarchii. Sonnenfelsovi žáci⁵ se během několika let stali profesory politických⁶ věd na ostatních univerzitách v habsburské monarchii, dokonce se mluvilo o „Sonnenfelsově škole“.

V Praze byla v roce 1766 nově zřízena učební stolice politických věd nejprve na Filozofické fakultě pražské univerzity a na Sonnenfelsovo doporučení byl na ni dosazen *Joseph Ignatz Butschek* (1741–1821). Na Filosofické fakultě se výuka neosvědčila, a tak byl po vídeňském vzoru roku 1784 obor politických věd přidělen spolu s Butschkem pražské Právnické fakultě, kde se vyučoval ve čtvrtém ročníku, každý předmět v bloku (viz níže) jako jednosemestrální.⁷ V roce 1774 vznikla na pražské Právnické fakultě katedra statistiky přeměnou z předcházející katedry dějin, zeměpisu a heraldiky; katedra se později přičlenila ke katedře politických věd.

Kameralistické názory se od druhé poloviny 18. století rozvíjely na středoevropských univerzitách v Justiho a Sonnenfelsově systému tzv. *politických věd* (die politischen Wissenschaften), které se dále členily na *vědu policejní* (die Polizeiwissenschaft), což bylo dobové slovo znamenající správní vědu a správní právní předpisy v širokém smyslu, na *obchodní* (ekonomickou) vědu (die Handlungswissenschaft) a na *finanční vědu* včetně finančního práva (die Finanzwissenschaft) a statistiku. Stolice politických věd byla laická – založila ji, profesory jmenovala a honorovala vláda císařovny Marie Terezie a výuka probíhala v němčině a nikoli v latině, což byl dobově pozitivní trend. Postavení politických věd jako univerzitního oboru bylo dále posíleno r. 1775 ustanovením, že všichni uchazeči o správní a judičiální státní službu v habsburské monarchii musí na právnických fakultách úspěšně absolvovat tento obor zakončený státní zkouškou.⁸

Kamerální vědy ve druhé polovině 18. století se staly státoprávní a hospodářsko-veřejnoprávní doktrínou a v rakouském soustátí se již od počátku rozvíjely institucionálně na vyšších školách a univerzitách v systému tzv. politických věd s vlastní metodologií založenou na přirozeném právu, osvícenství a osvíceneckém absolutismu. Hlavním cílem kamerálních doporučení a regulace byl lidnatý fungující absolutistický stát, který měl docílovat každoroční maximální výnosy z daní a ze správních poplatků. Hlavním nástrojem řízení ekonomiky bylo právo, hospodářské problémy se „řešily“ zaváděním „dobré“ státní správy. Podle kamerálních a politických věd bylo nejvydatnějším pramenem bohatství země zemědělství a na lidskou práci náročná výroba v manufakturách, jež umožní zaměstnat dostatek domácího obyvatelstva a využít domácí suroviny. Důraz byl kladen na rozvoj domácího trhu, mimo jiné pod vlivem fyziokratismu se rozpracovávaly plány na státní zemědělské reformy⁹ a na zásahy podporující růst počtu obyvatelstva (tzv. populacismus).

Studijní reforma (nazývaná Thunova) provedená na pražské Právnické fakultě v období let 1848 až 1850 ponechala výuku politických věd ve výše uvedeném bloku věd policejních, obchodních a finančních, přednášely se opět ve čtvrtém ročníku ukončené státní zkouškou, ale již celé dva semestry a název katedry zněl (s různými obměnami až do roku 1948–49) „katedra národního hospodářství“, resp. „katedra národního hospodářství, finanční vědy a statistiky“. Formální změnou bylo, že celkový studijní program již neměl název „*juridisch-politisches Studium*“ (právnícko-politické studium), ale „*rechtd-und staatswissenschaftliches Studium*“ (studium právních a státních věd).

2. Albín Bráf, zakladatel české univerzitní ekonomické vědy a hledač metodologie

Profesor Albín Bráf (1851–1912) byl¹⁰ národohospodář, právník a vysokoškolský učitel, zakladatel české ekonomické vědy¹¹ na české Právnické fakultě české části Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze.

Bráf ukončil studia na pražské Právnické fakultě v r. 1873 a v r. 1874 mu byl udělen titul doktor práv. V roce 1877 se habilitoval jako soukromý docent na tehdy ještě nerozdělené univerzitě v Praze. Podle J. Grubera „*habilitace Bráfova jest ve dvojím směru aktem historickým: jí počíná poprvé politická ekonomie s univerzitní katedry zaznívati jazykem českým, jí počíná však též soustavné české vědecké bádání národohospodářské*“.¹²

V roce 1882 byl Bráf jmenován mimořádným profesorem národního hospodářství „s českou řečí přednášecí“ a po rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity v téže roce přešel na českou část. Přednášel celý obor ve 4. ročníku v rozsahu 10 hodin týdně v zimním semestru, v letním semestru přednášel 5 hodin týdně a vedl 2 hodiny cvičení.

Každá disciplína a obor má svou historii. Albín Bráf, profesor na české katedře národního hospodářství na české části Karlo-Ferdinandovy univerzity s českou vyučovací řečí stál před podobným úkolem jako před lety František Palacký: „objevit“, popsat a vysvětlit vlastní dějiny, tentokrát „jen“ dějiny svého oboru národního hospodářství a historii výuky oboru. Nejednalo se mu jen o prostý chronologický výčet faktů a osobností, ale i jejich evropský kontext a srovnání s jinými národohospodářskými školami a ekonomickými teoriemi, institucionálním a českým politickým kontextem; vedle souhrnu údajů bylo důležité i jejich hodnocení a souvislosti, tedy metodologické uchopení materie. Kdyby šlo Bráfovi jen o prostý historický soupis rakouského merkantilismu a kameralismu, mohl by „opisovat“ např. z Roscherových prací,¹³ což nechtěl.

Nejdříve však Bráf musel zakotvit moderní ucelený koncept výuky, neboť jeho učitel a předchůdce Eberhard A. Jonák (1820–1879) nepřednášel ani v češtině, ani uceleně, ani podle žádné tehdy moderní teorie či školy. Bráf nahradil zastaralý systém politických věd¹⁴ systémem členícím se na národohospodářskou teorii, teorii národohospodářské politiky a finanční vědu. Toto systematické rozdělení vydrželo až do roku 1948.

Rozhodnutí, jak koncipovat výuku a jakou teoretickou školu přejmout, bylo nelehké. Velice široký záběr předcházejících politických věd a pojmání národohospodářské vědy ze státoprávního, regulačního a finančního hlediska a společný vývoj se státoprávními disciplínami způsobil, že šlo klást důraz na různé součásti a nahlížet na ně buď jako na filosofické a právní zdůvodnění fungování státní správy v hospodářské oblasti, nebo na konkrétní hospodářskou správu a ekonomická teoretická doporučení, či se zaměřit jen na jednotlivé součásti (např. monetární a fiskální aspekt) z hlediska ekonomické teorie. Ke konci 19. sto-

letí se po vzoru Anglie a Německa u nás objevovaly názory, aby z obsahového zaměření pražské Právnické fakulty byly vyňaty politické vědy a národohospodářské předměty a aby se ustavila samostatná ekonomická fakulta, což se z finančních a personálních důvodů neprosadilo. Sám Bráf byl pro zachování národohospodářské výuky na právnických fakultách, když tvrdil: „*Přenešení r. 1784 zavedené [na právnickou fakultu] bylo, jak známo, zachováno při reformě Thunově, jistotně k nemalému prospěchu celého fakultního studia.*“¹⁵

Pro dobové české prostředí byl přínosný původní Bráfův přístup ke studiu a výkladu cílů národohospodářské vědy a zejména jeho přístup k metodologii: Bráf dlouho tápal, k jakému myšlenkovému směru se přiklonit. Sám k tomu řekl: „*Doba tohoto mého hledání a bloudění, častých zklamání a dočasného úplného poklesnutí sebedůvěry zahrnuje více než 10 let mého života.*“¹⁶ Bráf byl na počátku své profesní kariéry stoupencem deduktivní Millovy klasické ekonomie, poté ke konci 70. let 19. století byl ovlivněn starší německou historickou školou a K. Kniesem,¹⁷ který byl jedním ze zakladatelů starší německé historické školy. Bráf pod vlivem historické školy považoval právní normy za rozhodující při utváření ekonomických procesů a odmítl ekonomickou teorii vysvětlovat objektivními ahistorickými zákonitostmi.

Taktéž svou habilitační práci *Studien über nordböhmsche Arbeiterverhältnisse* (1881) napsal Bráf pod vlivem německé historické školy. Právě tento jeho spis ale Bráfovi s konečnou platností vyřešil jeho soukromý „spor o metodu“, když byl zklamán jednostranností německé induktivní, historicko-popisné metody bez následné deduktivní analýzy. Svě vědecké tápání tedy Bráf zakončil zakotvením a přijutím, nikoli však bez výhrad, liberální rakouské subjektivně-psychologické školy v Mengerově a Böhm-Bawerkově podání a jejích analytických nástrojů vedoucích k syntéze.¹⁸ K syntéze však nikoli čistě ekonomické, ale multidisciplinární, právně-ekonomicko-institucionálně-historické. K syntéze, které vždy musí předcházet deduktivní analýza, jež vychází z konkrétních statistických, historických právních apod. zkoumání. Lze říci, že Bráf si utvořil kompaktní „tvůrčí eklektickou“ metodu: po interdisciplinárním induktivním výzkumu následovala analýza a dedukce podle daných kritérií českého ekonomického národního zájmu. Obdobně konstatoval i Gruber, „*ze školy historické podržel Bráf i ve svých pracích teoretických pečlivě přihlížení k historickému vývoji a k daným poměrům, zejména pokud jsou zjistitelné statisticky, i konečně k ethickým hlediskům při problémech hospodářsko- a sociálnopolitických.*“¹⁹

Základním kritériem pro posuzování správnosti či nesprávnosti teoretické a praktické nauky bylo Bráfovi následující členění: „*Nesprávnou bude jenom A) každá teoretická nauka, když buď 1. povstala chybným užíváním jisté metody, nebo 2. když z teorémů o sobě bezvadných, tj. methodicky bezvadně nabytých odvozujeme jiné, nemajíce zřetel k věcné nebo formální povaze oněch. (...) B) Každá praktická nauka bude nesprávnou, když 1. buď cíl, jehož se domáhá, nedá se srovnat s požadavky ethickými, anebo 2. když neprokáže způsoblost cest a prostředků. (...) Z těch a podobných hledišť spisy všeliké zkoumati znamená kriticky je pojímati.*“²⁰

Bráf do výkladu české národohospodářské teorie vnesl kritické pojímání různých ekonomických škol. Ekonomický pohled je pohled hospodárnosti vzhledem k uspokojení potřeb. Navíc ale Bráf vložil (pod vlivem německé školy) do výkladu i pohled národní, definoval kritérium českého ekonomického národního zájmu. Z teoretického výzkumu historie národohospodářských myšlenek, vědy a výuky Bráf odvodil a zdůvodnil členění českého „národní obrození“ na tři etapy: 1. literární a slovesné, 2. politické a 3. národo-

hospodářské, v roce 1904 v přednášce *Národohospodářské potřeby české* (tiskem vyšla 1905).²¹ Byť zdůrazňoval, že by bylo omylem se domnívat, že v dřívějších dobách si naši buditelé nebyli vědomi hospodářských úkolů, tak teprve v této 3. etapě nastalo dostatečné a plné uvědomění nutnosti usilovného hospodářského zvelebování. Zvelebování, které nás, Čechy, dovede „od rovnocenosti k rovnomocnosti“.²² Začátek období národohospodářského obrození Bráf viděl od začátku 60. let 19. století a ani v jeho době nebylo završeno.²³

Kritérium českého ekonomického národního zájmu se stalo sjednocující filosofií zkoumání dějin národohospodářské vědy a ekonomického myšlení.

3. Počátky oboru „dějiny českého národohospodářského myšlení“

Zájem o historii výuky národního hospodářství na pražské Právnické fakultě včetně kontextu s výukou na vídeňské právnické fakultě se objevil u A. Bráfa v posledním desetiletí 19. století, v kontextu emancipace české právní vědy po rozdělení pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity v roce 1882 na českou a německou část.

Při svém výzkumu narážel na nedostatek informací a zdrojů i z doby nedávno minulé a např. v článku „*Příspěvek k dějinám zemědělského vyučování v Čechách*“ z roku 1896 povzbuzuje své čtenáře k historickým zkoumáním a sběru dat: „*I kdyby pak někdo okamžitě zpracování sebranné látky se nepodjal, dosti by bylo, kdyby všecek nyní ještě dostupný materiál byl zjištěn a soustředěn na jednom bezpečném místě zachován. Kdo ze zkušenosti ví, jak nesnadno dnes se shání poučení o mnohých věcech před sto lety seběhlých, hospodářského rozvoje našeho vůbec se týkajících, a též o osobách tehdy působivších, přizná, že by to nebylo opatření bezcenné a nezaslužné.*“²⁴

Bráf se nejprve se zaměřil na zmapování historie výuky teorie národního hospodářství, resp. politických věd. Základní kostrou, vedle jeho dílčích studií a článků, byla Bráfova rozsáhlá přednáška *Politické vědy v Čechách na sklonku věku osmnáctého a v první polovici devatenáctého*, přednesená na výročním slavnostním shromáždění České akademie věd, slovesnosti a umění v Praze, dne 9. prosince 1906,²⁵ která byla uveřejněna tiskem 1907.

Dalšími Bráfovými studiiemi jsou např. *Příspěvek k dějinám zemědělského vyučování v Čechách* (In: *České listy hospodářské*, 1896); *Zemědělství české za posledních padesát roků* (přednáška na manifestačním rolnickém sjezdu dne 16. května 1903 v Praze); *Pěstování statistiky v Čechách* (stať In: *Památník České akademie věd a umění*, 1898); *Věda národohospodářská počátkem XX. věku* (přednáška na slavnostním shromáždění prvního vědeckého sjezdu českých právníků v r. 1904); *O studiu věd sociálních* (Alétheia, 1902).

Taktéž zkoumal vznik a rozvoj mimouniverzitních českých národohospodářských myšlenek, např. v přednáškách a člancích *Ochranné clo a obchodní smlouvy v Rakousku* (*Osvěta*, IX., 1879); *Schulze-Delitzsch a záložny české* (přednáška v Českém klubu, 1883); *Jak vznikla Česká Akademie?* (*Osvěta*, 1901); *Národohospodářský vývoj český a Jednota pro povzbuzení průmyslu v Čechách* (*Obzor národohospodářský*, roč. VIII, 1903).

Bráf učil vědecké práci a analýze poznatků a jejich využívání v praxi i své univerzitní studenty. Ve svých proslulých seminářích²⁶ při zadávání seminárních prací nebo při radách ohledně habilitačních prací vedl i své žáky a své pozdější mladší kolegy, především Josefa Grubera (1865–1925)²⁷ a Cyrila Horáčka (1862–1943),²⁸ dále pak Karla Engliše (1880–1961), Emanuela Schindlera (1882–1936)²⁹ a další, aby se věnovali výzkumu a popisu historie národního hospodářství na našem území. Ti v tomto pokračovali i po

Bráfově smrti, včetně toho, že do českých dějin ekonomického myšlení zahrnuli jako význačnou zakladatelstvou osobnost i jeho samého.

Závěr

Do stredoevropských právních dějin patří od poloviny 18. století i historie oboru národního hospodářství; výuka národohospodářské teorie se jako součást kamerálních a politických věd na pražské univerzitě již před 230 lety (od roku 1784) stala nedílnou součástí výuky státoprávních disciplin. Stalo se tak po vzoru právnické fakulty vídeňské univerzity, kde roku 1763 ustavila Marie Terezie učební stolicí (katedru) věd politických a kamerálních. Teoretická ekonomie se tak ve střední Evropě přednášela na Právnických fakultách v těsném sepětí s právem obchodním, správním a finančním, statistikou a byla součástí i státní zkoušky, v podstatě až do nástupu komunistů v roce 1948.

Prof. JUDr. Albín Bráf od konce 70. let 19. století až do r. 1910/1911 působil jako český přednášející pedagog, studovali u něj skoro všichni významní prvorepublikoví národohospodáři, které seznamoval s tehdy moderními ekonomickými teoriemi, naučil je vědecké práci a analýze poznatků a jejich využívání v praxi. Význam A. Bráfa tkví v jeho činnosti učitelské a politické, méně se již připomíná jeho vědecký přínos, kdy se stal zakladatelem a iniciátorem nového oboru – dějin českého národohospodářského myšlení. Bráf překročil hranice metody německé historické školy a částečně se inspiroval také rakouskou školou. Přínosem Bráfa bylo zavedení metody výzkumu. Po interdisciplinárním induktivním výzkumu následovala analýza a dedukce podle daných kritérií českého ekonomického národního zájmu. Někteří z jeho žáků pokračovali v rozvíjení a dalším zkoumání dějin českého národohospodářského myšlení, což stejně jako u Bráfa mělo vyšší, národní význam.

Poznámky

- ¹ Název „kameralismus“ a idea univerzitních kateder kamerálních věd se do habsburské monarchie dostala ze Švédska a z německých států. Název je odvozen od slova komora (cammera), tj. od královské komory (úřadu) spravujícího daně, výnosy z regálů, clo a ostatní finanční výnosy státu. První katedra „Oeconomia, Policey- und Cammeral-Sachen“ byla založena Friedrichem Wilhelmem roku 1727 na univerzitě v Halle. Kamerální vědy v první polovině 18. století pěstoval a k významným německým představitelům patřil *Justus Ch. Dithmar* (1677–1737), profesor ve Frankfurtu nad Odrou, známý se stal svým dílem „*Einleitung in die Oeconomische Policey und Cameralwissenschaften*“ (1745). K jednotlivým představitelům kameralismu blíže viz např.: SOMMER, L.: *Die Österreichischen Kameralisten in Dogmengeschichtlicher Darstellung*. Teil I. Wien, 1920; SMALL, A. W.: *The Cameralist. Pioneers of German Social Polity*. Kitchener, Batoche Books, [1909] 2001; TRIBE, K.: Cameralism and the Science of Government. *The Journal of Modern History*, 1984, vol. 56, no. 2.
- ² Rok narození je pravděpodobný. Blíže o životě a díle srovnej např. SMALL, A., cit. dílo, s. 239–405.
- ³ Dalšími jeho díly jsou *Grundsätze der Polizeiwissenschaft* (1756); *Vollständige Abhandlung von den Manufakturen und Fabriken*, I., II. (1758, 1761); *Der Grundriß einer guten Regierung* (1759); *Die Natur und das Wesen der Staaten, als die Grundwissenschaft der Staatskunst, der Policey, und alter Regierungswissenschaften, des-gleichen als die Quelle aller Gesetze* (1760); *System des Finanzwesens* (1766).
- ⁴ Teoretické názory i praktická hospodářská a legislativní činnost státu a počátky kodifikačních snah byly determinovány osvícenským absolutismem a úloha osvíceného panovníka měla v kamerálních vědách zásadní postavení. Osvícenský absolutismus se stal v habsburské monarchii důležitou etapou ve vývoji práva a teorie správy státu. Definitivně zvítězila přirozenoprávní teorie, ideje osvícenství se staly součástí politické a právní teorie, právu byla připisována rozhodující úloha při řízení státu, základní formou činnosti a řízení státu se stalo právo a legislativní normy. Blíže viz URFUS, V.: *Historické základy novodobého práva soukromého*. 2. vydání. Praha, C. H. Beck, 2001, s. 102–107; taktéž KLABOUCH, J.: *Osvícenské právní nauky v českých zemích*. Praha, nakladatelství ČSAV, 1958.

- ⁵ Kromě J. I. Butscheka v Praze, působil v Olomouci a poté v Brně Leopold Ludwig Schulz a Christoph Passy, v Opavě Karl Geist, Ignatz de Luca v Innsbrucku; dalšími žáky byli např. Franz Joseph Bob, Anton Dobokai, Franz Giurkowitz.
- ⁶ Dobové slovo „politický“ bylo synonymem všeobecné společenské teoretické disciplíny, odtud plyne i označení „politická ekonomie“ Adama Smitha.
- ⁷ Viz ČORNEJOVÁ, I. a kol.: *Dějiny Univerzity Karlovy*. Díl II. 1622–1802. Praha, Karolinum, 1996, s. 112 an.
- ⁸ Viz MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha, Linde, 2003, s. 173.
- ⁹ Např. tzv. raabizace, agrární reforma pojmenovaná podle svého tvůrce dvorního rady *Franze Antona von Raaba* (1722–1783).
- ¹⁰ JUDr. Albín Bráf byl taktéž přední staročeský politik a zet' F. L. Riegra, v letech 1883–1895 poslanec zemského českého sněmu a 1887–1891 předsedící zemského výboru; v r. 1905 byl panovníkem jmenován členem panské směnovny, v letech 1909 a 1911–1912 byl předlitavský ministr orby.
- ¹¹ Blíže viz VENCOVSKÝ, F.: *Dějiny českého ekonomického myšlení*. Brno, Nadace Universitas Masarykiana, s. 74–113; nebo BAŽANTOVÁ, I.: Počátky ekonomie v českých zemích: Albín Bráf. In: DOLEŽALOVÁ, A. a kol.: *Učíme ekonomii 90. let*. Praha, Wolters Kluwer, 2011, s. 190–203.
- ¹² GRUBER, J.: *První čeští universitní učitelé národního hospodářství*. Praha, Všeohrd, 1918, s. 8.
- ¹³ Např. ROSCHER, W.: Die österreichische Nationalökonomie unter Kaiser Leopold I. In: *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*. Herausgegeben von B. Hildebrand. Bd. II. Jena, Verlag Friedrich Maule, 1864, s. 25–59, s. 105–122; ROSCHER, W.: *Über die Ein- und Durchführung des Adam Smith'schen Systems in Deutschland – Öffentliche Sitzung am 1. Juli 1867*. Leipzig, Verlag S. Hirzel, 1867; ROSCHER, W.: *Geschichte der Nationalökonomie in Deutschland*. München, Verlag R. Oldenbourg, 1874.
- ¹⁴ Pro obecnou (makro)ekonomickou vědu se tedy ještě v polovině 19. století používal pojem „politické vědy“, ekvivalentně „politické hospodářství“. Ve druhé polovině 19. ale z německého prostředí pod vlivem německé historické školy a jejího předchůdce F. Lista se u nás začíná zvívat název „teorie národního hospodářství“ či „národní ekonomie“ z německého „Volkswirtschaft“, „Volkswirtschaftslehre“, či „Nationalökonomie“.
- ¹⁵ BRÁF, A.: Politické vědy v Čechách na sklonku věku osmnáctého a v první polovině devatenáctého. In: *Život a dílo, I. svazek*. Praha, Vesmír, 1923, s. 8.
- ¹⁶ BRÁF, A.: O mém blouznění vědeckém. In: *Život a dílo, I. svazek*. Praha, Vesmír, 1922, s. 224.
- ¹⁷ GRUBER, J.: *První čeští universitní učitelé národního hospodářství*. Otisk z Památníku Všeohrdu. Praha, Všeohrd, 1918, s. 10.
- ¹⁸ BAŽANTOVÁ, I.: Národohospodář Albín Bráf a jeho vztah k německé historické škole a k rakouské škole. In: DOLEŽALOVÁ, A. (ed.): *Albín Bráf: Politik, národohospodář a jeho doba*. Praha, Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013, s. 77–82.
- ¹⁹ GRUBER, J.: *Dr. Albín Bráf. Reč, kterou ve slavnostní valné hromadě České Společnosti Národohospodářské v Praze dne 26. února 1911 u příležitosti šedesátých narozenin jeho Exc. prof. JUDr. Albína Bráfa proslovil J. Gruber*. Praha, Nákladem České Společnosti Národohospodářské, 1912, s. 7.
- ²⁰ BRÁF, A.: *Život a dílo, II. svazek*. Praha, Vesmír, 1923, s. 124–125.
- ²¹ BRÁF, A.: *Život a dílo, IV. svazek*. Praha, Vesmír, 1923, s. 168–179.
- ²² BRÁF, A.: Listy politického kacíře. In: *Život a dílo, V. svazek*. Praha, Vesmír, 1923, s. 64–68.
- ²³ K obdobnému členění dochází T. Masaryk v *České otázce* (1895); nad smyslem českých dějin se zamýšlel J. Kaizl v *Českých myšlenkách* (1895).
- ²⁴ BRÁF, A.: *Život a dílo, III. svazek*. Praha, Vesmír, 1923, s. 47.
- ²⁵ BRÁF, A.: *Politické vědy v Čechách na sklonku věku osmnáctého a v první polovině devatenáctého*. Přednáška ve výročním slavnostním shromáždění České akademie věd, slovesnosti a umění v Praze v Pantheonu Musea království českého, dne 9. prosince 1906, uveřejněno v Almanachu České akademie věd, roč. XVII. In: BRÁF, A.: *Život a dílo, II. svazek*. Praha, Vesmír, 1923, s. 7–26.
- ²⁶ Popis Bráfových seminářů in HOBZA, L. (ed.): *Bráfov památník*. Třebíč, Spolek absolventů obchodní akademie, 1927, např. na s. 9 (popis od K. Engliše), na s. 19 (od V. Mildschuha), na s. 21–22 (od J. Macka), na s. 54–55 (od J. Chylíka), na s. 81 (od L. Wintera) a dalších.
- ²⁷ Viz články J. GRUBERA: „*Naše hospodářské nedostatky*“ (*Čas*, 1895); „*Hospodářství a národ*“ (*Obzor národohospodářský*, roč. IX, 1904); „*Kupectví ve středověku*“ (*Obzor národohospodářský*, XVII, 1912); „*Josef Sonnenfels*“ (*Obzor národohospodářský*, roč. XXII, 1917); *Agrární zřízení: právní a hmotné postavení selského lidu v českých zemích v minulosti a přítomnosti* (Praha, Český čtenář, 1914); *První čeští universitní učitelé národního hospodářství* (Praha, Všeohrd, 1918); „*Dra Fr. Lad. Riegra pokus o českou habilitaci z národního hospodářství na pražské universitě v roce 1851*“ (*Obzor národohospodářský*, 1923); „*Josef Ignác Buček*“ (*Obzor národohospodářský*, roč. XXIX, 1924); „*Národní hospodářství na pražské universitě*“ (*Obzor národohospodářský*, roč. XXIX, 1924).
- ²⁸ Viz publikace C. HORÁČKA: *Počátky českého hnutí dělnického* (Praha, nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896); „*Význam Fr. Lad. Riegra pro české písemnictví národohospodářské*“ (*Obzor národohospodářský*, 1903); „*Vzpomínáme na prvního českého pěstitelů nauky národohospodářské. K dvacátému pátému výročí úmrtí dr. Fr. Lad. Riegra*“ (*Obzor národohospodářský*, 1928).
- ²⁹ Viz článek E. SCHINDLERA: „*Merkantilismus a státní praxe v Rakousku za Leopolda I*“ (*Obzor národohospodářský*, roč. IX, 1904).

Unterrichtsgeschichte der Volkswirtschaft als Rechtshistorische Richtung und sein Schöpfer Albín Bráf

Ilona Bažantová

Zusammenfassung

Der Artikel beschreibt die Bildung einer wissenschaftlichen Disziplin den Tschechischen Rechtsgeschichten – konkret ist die Aufmerksamkeit der Bildungsgeschichte der Volkswirtschaftslehre gewidmet. Es ist zuerst ein Beweis erbracht, daß zu den Mitteleuropäischen Rechtsgeschichten seit der Hälfte der 18. Jahrhundert auch die Historie der Volkswirtschaftslehre als Bestandteil der Kameral- und Politikwissenschaften, also der Staatswissenschaften gehört. Es ist die Entstehung und Charakteristik der Unterricht sog. Politikwissenschaften beschrieben. Im Jahre 1763 hat die Kaiserin Maria Theresia einen Lehrstuhl der Polizey- und Kameralwissenschaften gegründet. Deren Führung wurde Joseph von Sonnenfels (1733–1817), wiener Rechtsanwalt und Aufklärer beauftragt. Sein Lehrbuch („Grundsätze der Polizey, Handlung und Finanz“ 1765) war bis zum Schuljahr 1846–1847 ein vorgeschriebenes Lehrbuch auf den Universitäten und anderen Hochschulen in den ganzen Habsburger-Monarchie. Der System und die Unterricht der politisch Wissenschaften teilte sich auf die Polizeywissenschaft (Verwaltungswissenschaft und Verwaltungsvorschriften in dem breiten Sinne und die Statistik), die Handlungswissenschaft und die Finanzwissenschaft. Auf der prager Universität wurde das Bereich der Polizeywissenschaft (der Wiener Universität gemäß) der Rechtsfakultät eingewiesen. Der Leiter des Bereiches ist ein Schüler von Sonnenfels, Joseph Ignatz Butschek (1741–1821) geworden. Die Studienreform von Graf Thun (auf der prager Rechtsfakultät in Jahren 1848 bis 1850 durchgeführt) überließ die Unterricht der Handlungswissenschaft als Teil des Studiums der Recht- und Staatswissenschaften – „recht- und staatswissenschaftliches Studium“.

Der Stifter und Anräger von neuen Fachrichtung des tschechischen nationalökonomischen Denkens war Professor der prager juristische Fakultät Albín Bráf (1851–1912). Zuerst er konzentrierte sich auf die Unterrichtsgeschichte der Volkswirtschaftstheorie, danach forschte er die Bildung und Entwicklung des tschechischen nationalökonomischen Denkens außer Universitäten. Ein Beitrag von Bráf ist vor allem die Einführung von neue Forschungsmethode. Nach der interdisziplinären induktiven Forschung folgte bei ihm die Analyse und Deduktion den bestimmten tschechischen nationalökonomischen Interessen gemäß. Bráf hat die Grenze der deutsche historische Schule überschritten und teilweise auch die österreichische Schule inspirierte. Der Grund seiner Schöpfung war, neben den Teilstudien und Teilartikeln, das Buch „Politické vědy v Čechách na sklonku věku osmnáctého a v první polovici devatenáctého“ (1907) („Die Politikwissenschaften in Böhmen am Ende des achtzehnten und in der erste Hälfte des neunzehnten Zeitalter“). In der Entwicklung des tschechischen nationalökonomischen Denkens folgten die Schüler von Bráf. Vor allem waren es Josef Gruber (1865–1925) und Cyril Horáček (1862–1943), danach Karel Engliš (1880–1961), Emanuel Schindler (1862–1936) und weitere Persönlichkeiten.